

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

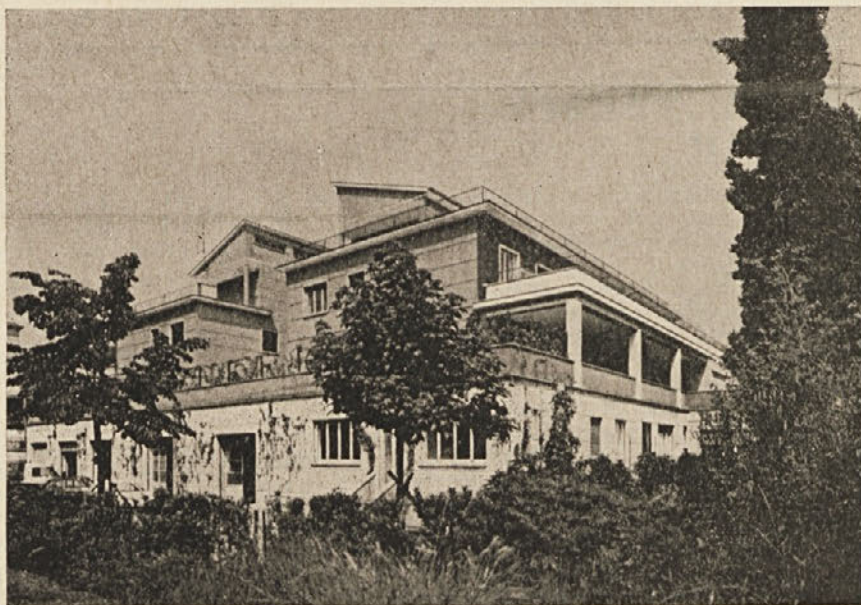
Leŕo XX, 7

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

Julij 1973

slovenik

priča naše vere v Križ in zvestobe Petru

LETOŠNJI 19. junij bo šel v zgodovino slovenske duhovne in kulturne tvornosti kot svetel, sijoč, sončen dan. V Rimu, v Petrovem mestu, so slovenski škofje slovesno blagoslovili **SLOVENIK**, papeški zavod za višjo duhovno in študijsko vzgojo slovenskih duhovnikov iz matične Slovenije, zamejstva in zdomstva. Slovenska prisotnost v svetu je s Slovenikom dobila svoje visoko potrdilo, izkazala svojo živost in duhovno zmogljivost, izpričala slovensko širokosrčnost in pripravljenost tudi za velike gmotne žrtve, kadar gre za rast resnično vredne slovenske duhovne in kulturne dobrine. Kajti velja pibiti: **Slovenikov krst je zaslužnost vseh Slovencev, doma in v svetu** – vsi so prispevali svoj „vdovin dar“, da je davna sanja vodnikov naše vere in naše krščanske zavestnosti zaživela v resničnost. Tudi po tem prizadevanju je Slovenik last vseh Slovencev, pa tudi ponos vseh Slovencev. **SLOVENIK** je priča naše vere v Križ, živ izkaz naše čeztisočletne zvestosti Petrovemu sedežu. V večnem Rimu, kamor so naši dedje romali poljubljat Petrov kip v Michelangelovi baziliki, smo zdaj vsi Slovenci za vse čase dobili svoj dom, ki nas duhovno in kulturno druži v eno nedeljivo slovensko enoto, naj nas tudi ujme časa, razmer in vladarjev, ki pridejo in spet gredo, neenkrat vejajo in mečejo na štiri vetrove: slovenski duh ne umre, naj je teptan doma po tujcu ali svojcu, naj je na vid zagrnjen z množično zaveso milijonskih narodov tega zemskega planeta. Ta duh bo našel v rimskem Sloveniku košček domovine v svetu, hkrati pa varno ognjišče sredi vetrovne sedanjosti za vzlet in svoje uresničenje.

METROPOLIT ljubljanski dr. Jožef Pogačnik je ob asistenci vseh slovenskih ordinarijev, pa ob prisotnosti skoraj treh tisočev slovenskih romarjev iz domovine, zamejstva in zdomstva 19. junija letos slovesno blagoslovil novi duhovski zavod v Rimu, ki ga vredno vodi rektor msgr. dr. Maksimilijan Jezernik. V oltar v Slovenikovi kapeli so vzdali svetinje sv. Tomaža Akvinskega, sv. Janeza Vianneya in blaženega Maksimilijana Kolbeja. Ob vходу v zavod so odkrili spominsko ploščo, kjer slove: **Slovenci širom po svetu, hvaležni za dar vere ob 1200-letnici pokristjanjenja izročajo Slovenik slovenskemu narodu, da bi mu ohranil naprej v prihodnost plamen evangelija in luč kulture. Dom so blagoslovili slovenski škofje dne 19. junija 1973, za časa Pavla VI. in prvega slovenskega metropolita Jožefa Pogačnika. Rimsko slavlje so povzdignili tudi javni koncerti slovenskih polifonih zborov in Slovenskega okteta v velikih vatikanskih avditorijih.**

— obrni —

V glavnem so napadali cerkveni ustroj. Mislili so, da bo Cerkev našla duhovno moč za boj proti sodobnim zatiralnim ustrojem samo, če se osvobodi svoje lastne notranje zgradbe.

Poskušal sem dokazati, da je brez slehernega ustroja nemo-goče živeti. Vprašanje je le, kako imeti od časa do časa pogum, rešiti se izrastkov, ki so se namnožili na prvotnem ustroju. Lahko pride tudi do tega, da mora biti kakšna notranja zgradba popolnoma spremenjena.

Povedal sem, da razumem njihovo stališče. Če Cerkev nima poguma, da bi se dotaknila svojega lastnega ustroja, ne bo imela moči, grajati družbene ustroje. A brž sem jih prosil, naj se vendar za božjo voljo ne utapljajo v notranjih cerkvenih vprašanjih, ko nas od zunaj izzivajo pravi, veliki in nujni problemi človeštva. Opozoril sem jih, da bo mladina Cerkev obrnila hrbet in odšla, če se bomo razburjali le ob majhnih notranjih cerkvenih sporih.

Res je, da je trup Petrove barke, ali bolje, Kristusove barke s Petrom pri krmilu, preobremenjen in nevarno obložen z vsem tistim, kar se je nanj napolnilo.

Eno najbolj vznemirljivih znamenj te obteženosti je to, da obstajajo velika in prelepa besedila, ki jih je Cerkev slovesno razglasila, dejansko neizpeljana. Koliko pa je škofij, kjer resnično izvršujejo velike nauke vatikanskega cerkvenega zbora ali okrožnic? Najhujše je to, da ima človek vtis, da sabotirajo vatikanski koncil tam, kjer bi pričakovali, da je kaj takega nemogoče.

Drugi znak, ki je še bolj vznemirljiv, je globoko protievan-geljsko pohujšanje manjšine, vsaj po poreklu krščanske, ki predstavlja manj kot 20 odstotkov vsega človeštva, pa sebično ohranja zase več kot 80 odstotkov zemeljskega naravnega bogastva.

škof don Helder Cmara,

trup petrove barke očistiti

(odbrano iz mesečnika naša luč, celovec, januar 1973)

V apostolski baziliki so se 20. junija zbrali tisoči Slovencev k slovesnemu zahvalnemu somaševanju vseh slovenskih škofov in 99 slovenskih duhovnikov od vseh strani – nad Petrovim grobom. Slovenska ljudska pesem je živo odmevala pod svodi največje cerkve sveta. Opoldne pa je zbrane slovenske romarje počastil s svojo navzočnostjo tudi papež Pavel VI., izjemoma kar v Petrovi baziliki pred oltarjem prvaka apostolov. Vatikanski dnevnik L'Osservatore Romano je poročilo o tej avdienci naslovil s posebnim priznanjem: „Čestitke sv. očeta novemu slovenskemu zavodu.“

V pozdravnem nagovoru – za dokument ga bomo objavili v celoti v prihodnjem Glasu – je Pavel VI., ko je poudaril slovensko zvestobo evangeliju in Petrovemu sedežu, izrazil svoje veliko veselje nad slovenskim duhovskim naraščanjem, čestital vsem Slovencem ob blagoslovitvi Slovenika, potem pa s povzdignjenim glasom, vidno ginjen oznanil:

„Per tutte queste ragioni noi siamo lieti d'esaudire il vostro desiderio e di insignire il Collegio Sloveno in Roma del titolo di 'Pontificio' – Zaradi vsega tega pa smo veseli, da moremo izpolniti vašo željo in odlikujemo Slovenski zavod v Rimu z naslovom „papeški.“

Po blagoslovu, ki ga je zbranim romarjem podelil skupno s slovenskimi škofi, je papež z vsemi navzočimi Slovenci zmolil očenaš; ko pa je stopil prav do romarjev, mu je

Slovenski oktet zapel Čajkovskijev Očenaš in našo koroško N'nav čez izaro.

Prav je zapisala Družina ob tem slavlju: „Piko na i pa je postavil sv. oče, ko je Slovenik razglasil za papeški zavod. To je priznanje, ki ga navadno dobi zavod po dolgoletnem uspešnem delu. Slovenik res že dela dvanaest let, toda v rimsko javnost je stopil šele sedaj in za dobrodošlico ga je sv. oče vzel v svoje varstvo. Zdi se, da bi morali vsi kritiki in črnogledi preroki umolkneti. Če ne bodo, jim bo še v večji meri veljala ocena pisatelja Rebule, ki jo je izrekel na srečanju dobrotnikov v avditoriju Pijeve palače: „Kdor misli, da je Slovenik nepotreben in škodljiv, je nacionalni mazohist.“

SLOVENSKEMU kulturnemu ustvarjalcu v zdomstvu je blagoslovitev Slovenika in uradni naziv „papeški zavod“ v zadoščenje in v veselje. Na naziv „papeški“ smo po pravici ponosni. S papeškim Slovenikom se uvrščamo v enakopraven sored z rimskimi papeškimi zavodi drugih večjih in bogatejših narodov. Z nazivom „papeški“ je urbi et orbi razglašeno in potrjeno s samega vrha Cerkve priznanje slovenski vernosti ter duhovni in kulturni zmogljivosti doma in v svetu.

Z iskrenim zadoščenjem zato zapišemo tudi v glasilo Slovenske kulturne akcije: Slovenik – priča naše vere v Križ in zvestobe Petru. Zavodu pa kličemo iz srca:

Vivat, crescat, floreat!

n j

kulturni večeri ki so bili

V skrbno pripravljenem predavanju o REKREACIJI, ki je obsegalo družbeno zgodovinske in antropološke sestavinske razčlenitve oddiha, razvedrila, obnovitve, je prof. TINE VIVOD, na letošnjem 2. kulturnem večeru 16. junija, obdelal tako staro temo, kot je staro človeštvo: da je namreč za človeka življenjsko važno menjavati svoj delovni čas s presledki, v katerih se lahko posveča ne le potrebnemu fizičnemu oddihu, ampak tudi tisti dejavnosti, ki ga človeško globlje zadovolji in sprosti. Že Aristotel je dejal, da je življenje razdeljeno na počitek in delo, na vojno in mir; vsa človekova dejavnost je usmerjena v doseg potrebnega na eni strani in lepega na drugi. Rekreacija je ustvarjalno razvedrilo, njeno bistvo je v tem, da se človek neovirano in svobodno posveča temu, kar ga bitno in duhovno najbolj zadovolji. V tem pa je tudi pravi in globlji pomen počitka. Rekreacija je vprašanje posameznika; lahko rečemo, da je toliko načinov rekreacije, kolikor je ljudi – za nekatere je to samota, sprehod v naravi, branje in celo študij; za druge je obisk športnih prireditev, filmska predstava ip. Od poslušalcev je nekdo pripomnil, da se po dnevnem delu, po utrudljivem pouku v razredu, raztrese in sprosti dostikrat tako, da vzame v roke grško slovnico. Rekreacija zavisi od človekove starosti, družbenega položaja, duhovne ravní, notranje potrebe, mladostnih idealov. Predavatelj je kot največjega sovražnika rekreacije v moderni družbi označil televizijo. Nekdo je po predavanju posegel v razgovor in označil vsakdanjo zaposlitev – duševno in telesno najeto in plačano delo – za glavno oviro potrebne rekreacije. Vsakdanje delo za kruh in za modernim potrebam odgovarjajoče življenje je velika ovira konstruktivnemu počitku. Predavatelj je odvrnil, da si dostikrat postavljamo previsoke in prezahtevne cilje, za katere je potrebno žrtvovati mnogo časa. Obenem pa bi bilo pripomniti, da je delo tista osnovna potreba življenja – bitno teološka rekreacija – saj vemo, da se človeku v brezdelju življenje spremeni v nezno. Seveda, vprašanje je v tem, da človek dela, kar ga veseli in kar ga eksistenčno in duhovno najbolj sprosti.

p e

3. kulturni večer je bil letos 30. junija. Pripravil ga je teološki odsek. Njegov vodja dr. Mirko Gogala je razpravljal o prvi od treh tem za letošnji cikel večerov o sodobnem gibanju za tretji svet in njega teoloških osnovah. Tokrat nam je razčlenjal **TEOLOGIJU SEKULARIZACIJE**.

Za uvod je dr. Gogala poudaril, da velja razlikovati med katoliško in protestantsko teologijo sekularizacije, brž za tem pa opredelil pojem sekularizacije v njegovem juridičnem in kulturnem pojmovanju (v zadnjem primeru so v rabi tudi izrazi: sekularizem, laicizem, prosvetljenstvo). Razložil pa je pojem sekularizacije tudi v smislu, kot jo umevajo teologi sekularizacije. Ob kratki analizi sekula-

rizacijskega dejstva je predavatelj ugotovil, da je sodobni svet vedno manj vplivan po krščanstvu, in pokazal, da je pri tem igral prvo vlogo pojav in razvoj znanosti.

V jedru predavanja je skušal odgovoriti na srčno vprašanje: v čem se pojav sekularizacije in razvoj znanosti tičeta teologije. Ugotovil je, da teologi sekularizacije to vprašanje drugače rešujejo kot pa običajna apologetika. Na osnovah svetega pisma stare in nove zaveze raziskujejo, kaj Bog pravi o sekularizaciji, in trdijo, da je sekularizacija sad Razodetja. Po mnenju teh teologov so krščanske dogme o stvarjenju, učlovečenju in eshatologiji same privedle do razbojenja sveta, ga izročile človeku in ustvarile ugodne pogoje za razvoj znanosti in tehnike. Po njihovo naj bi Bog sam človeka nekako pozval, naj poslej ravna kot „odrasel človek“, kot „polnoleten človek“; naj za svojo zemsko dejavnost ne išče vodil in napotkov ne v bibliji, ne v Cerkvi, temveč naj v vsem ravna in dela po lastni odgovornosti in razumetju; voditi naj se da le lastnemu umu, opira naj se le na lastne umske spoznave in zaznave, še posebej pa na znanost in tehniko.

Ta nauk je predavatelj v naslednjem kritično precej. Pomudil se je posebej pri dveh ugovorih proti teologiji sekularizacije: 1. da se namreč osnovna trditev teologije ne dá zgodovinsko znanstveno dokazati; 2. da ni razvidno, čemu naj bi služila vera v sekulariziranem svetu, čeprav teologi sekularizacije zatrjujejo, da je vera sekularizaciji celo nujno potrebna pač zato, da ne krene s prave poti in ne izrodi škodljivih posledic za posameznika in za družbo.

Ob sklepu je predavatelj tehtno opozoril, kako smo vsi v nevarnosti, da bolj ali manj zapademo vplivu sekularizacije. Na zgovornih zgledih je pokazal, kako ta nevarnost ni umišljanje, ampak kruta stvarnost.

Predavanje, ki mu je sledil dokaj razsežen razgovor, je bilo strokovno in globinsko kvalitetno pripravljeno. Kar gre dr. Gogali v posebno hvalo, je sproščenost njegovega predavanja, jasnost predstavljanja teme, razčlemb, konciznost trditev in ugovorov, a čez vse izredno globoko poznanje predmeta, o katerem razpravlja kot večak. Te oznake je kronist nabral pri resnih poslušalcih, ki so bili nad predstavitvijo izredno aktualne teme in predavateljevim izvajanjem iskreno zavzeti in navdušeni. Znovna škoda za slovensko izobražensko srenjo v Buenos Airesu pa je, da se je na tem predavanju pokazala v tako skopem, preskopem številu. Res je bil razgovor po predavanju dolg, lep, zanimiv, tekoč v pravem prijateljskem vzdušju, vseskozi konstruktiven. A še vrednejši bi bil, če bi se mu pridružil še ta in še oni in tretji in četrti, ki k predavanju ni prišel. Upamo, da bo za nadaljnje predavanje o teologiji politike in revolucije, zanimanje še poraslo in bo udeležba zglednejša. Dr. Gogala bo o tej temi razpravljal na 5. kulturnem večeru, v soboto, 18. avgusta 1973.

m t

LETOS smo Slovenci prejeli velik knjižni dar: prevod celotne Dantejeve BOŽANSKE KOMEDIJE. Za prevod, ki ga je izdala mariborska založba Obzorja, je prevajalec **ANDREJ CAPUDER** prejel Sovetovo nagrado za prevajalsko umetnost. Ob izidu monumentalnega dela vsa poročila doma naravnost zaroteno molče o knjižni izdaji prvega dela Komedije, Pekel, kot ga je prepsal **TINE DEBELJAK** in ga je 1959 kot svojo 35. publikacijo v samostojni knjigi z lesorezi **BARE REMEC** izdala SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA. Ob izidu celotnega slovenskega prevoda Božanske komedije naj poudarimo tudi prisotnost slovenskega zdamskega Danteja. Za primerjavo dajemo v branje iz slovitega 5. speva Pekla poetovo srečanje s Francesco da Rimini in njenim ljubimcem Paolom, v 2. krogu, v CAPUDROVI in DEBELJAKOVI prepisnitvi.

francesca da rimini (pek, 5. spev, 2. krog)

capuder

debeljak

„Poet,“ začnem, „naj čujem, kaj trpita
onadva tamkaj, ki tesno objeta
kakor igrača vetru se mi zdita.“
„Ko se približata,“ mi on obeta,
„zaroti pri ljubezni ju vzvihrani
in videl boš, da k tebi brž dospeta.“
Ko ju je piš zasukal k moji strani,
povzdignem glas: „O duši ve trpeči,
postojta malo, če vam kdo ne brani!“
Kot golobici, željni brž doseči
zavetje gnezda rodnega, tam s krili
razpetimi letita koprneči,
tako sta iz trume Didine spustili
se duši skozi hudi zrak te ječe,
ker klici moji so ju tak ganili.
„O ti, ki še srce imaš čuteče,
in preko črnega tu hodiš polja,
midva, ki prst obarvala sva rdeče,
da nama je naklonjen kralj veselja,
za mir bi tvoje duše ga prosila,
ker najin jad čutiti te je volja.“
Kar slišala bi rada, govorila,
to bosta čula, poslušala,
dokler molči, kot zdaj, viharja sila.
Moj rodni kraj je tamkaj, kjer obala
morja naročje odpre valovom Pada,
da bi s pritoki vred mu pokoj dala.
Ljubezen, ki na zlahtnem klije rada,
je vzplala v njem za stas moj plemeniti,
odvzet tako, da še spomin me zbada.
Ljubezen, ki dé ljubljanim ljubiti,
me je za mik njegov tolikanj vžgala,
da še, kot zreš, ne morem je ugasiti.
Ljubezen nama vkup je grob postlala;
morilec, ti pa smrt v Kajini stori!“
In s to besedo duša je končala.
Ko sem ta reveža poslušal gori,
do tal pogled sem spustil omračeni,
dokler poet: „Kaj misliš zdaj, govôri!“
mi ni dejal, a jaz na to: „Joj meni,
kaj sladkih misli, kakšna sla goreča,
ju je pahnila v ta korak zgubljeni.“
Spet sem pogled obrnil na trpeča,
rekoč: „Francesca, s tugo me navdala
in solze toči tvoja mi nesreča.“
Povej, ko v sladkih vzdihih sta ječala,
kako in kdaj ljubezen je storila,
da plamen tihih želj sta si priznala!“
„Ni večje muke,“ je odgovorila,
„kot srečnih dni spominjati se v bedi,
to ti vodnika skušnja je naučila.“
A če tako te mika po tej sledi,
kdaj najina ljubav je kal pognala,
naj bo, a solza tekla bo k besedi.
Za razvedrilo neki dan sva brala,
kak Lancelota je ljubezen vila,
nič hudega sluteč sama sva ostala.
Ob branju večkrat sva oko sklenila,
bledeč v obraz tamkaj ob sliki eni
pa sva nenadoma se izgubila.
Prebrala sva, kako nasmeh želeni
ljubimec tisti je poljubil vroče,
ko ta, ki bo na vekomaj ob meni,
je k mojim ustnam svoje dal tresoče...
Galjot je bil pisar in to berilo,
več brati potlej ni bilo mogoče.“
Ko senca to je govorila milo,
tako je jokal drugi, da zgubljen
v sočutju mi telo ni več služilo
in padel sem kot truplo pokošeno.

„Glej, pesnik, senci v dvoje tam letita,
o želel bi vsaj z njima govoriti,
lahkejši od vetra se mi zdita.“
„Ko se dvojica,“ dé, „sem pripodi ti,
ju pri ljubezni, ki drevi ju, gani,
da k nama bi hotela se obrniti!“
Ko piš obrne k najini ju strani,
povzdignem glas: „O duši ve trpeči,
pojditu sem, če vama kdo ne brani!“
Kot par golobji, ki v sli koprneči
po sladkem gnezdju v mirnost zravna krila,
da zrak naravnost ga zanese h kleči:
tako sta trop Didonin zapustila
in k nama priletela skoz motnjavo;
bila je v srcu mojem takšna sila.
„O bitje dobrohotno, sém v mračnjavo
usmiljenje do naju dveh te vodi,
ki v svetu sva pustila sled krvavo:
da sva vesoljstva Kralju bolj po godi,
prosila bi, naj nate mir razliva,
ker sočustvuješ v najini usodi.“
Kar slišati želiš, ti ugodiva:
kar vprašal bi še rad, samo izvoli,
dokler še veter – kakor zdaj – počiva.
Kraj, kjer rojena sem, leži tam doli,
kjer Pad se zliva v morje peskovito,
da v njem s pritoki vsemi se utoli.
Ljubezen, ki srce vže plemenito,
je vzrok, da lepo mi telo tá vzljubi,
a žali me, kako bilo je ubito.
Ljubezen, ki nikdar ne oprasča ljubi
nevračanja ljubezni, me privla
v njegov objem je, kot sva še v pogubi.
Ljubezen ta je v skupno smrt vodila.
Toda – morilec čaka Kajnovina!“
Za dva je ena senca govorila.
V dno duše mi je segla bolečina,
da sklonil sem obraz ožaloščeni,
dokler ni dal mi pesnik opomina.
„Kaj misliš?“ Jaz vzdihnem le: „Joj meni!
Kaj sladkih misli in kaj vročih sanj je
ta dva pognalo v smrt in v piš zmedeni!“
Obraz, obrnjen k njima, mi solzán je.
„Franciška,“ rečem, „vajino trpljenje
z boljšo sočutno sili me v jokánje.“
Še to: kako med sladko govorjenje
in vzdihanje prišlo je, reci meni,
ljubezni razodetje? Poželenje?“
„Bolesti večje v muki ni nobeni,
kot v žalosti na srečni čas spomini,
prav dobro ve to doktor tvoj učeni.
Če pa spoznal bi rad pri korenini
ljubezen najino, ti bom izdala,
jokaje pravila o dneih v milini.
Nekoč povest sva za zabavo brala,
kako ljubezen Lancelota vname;
brez zla namena sama sva ostala.
Pogled njegov se večkrat z mojim vjame
pri branju tem, da pobledita lici,
a eno mesto naju vsa prevzame:
ko brala sva, kako nasmeh kraljici
je odpoljubil ljubi njen, vztrepeče
ta, ki bom vedno z njim v tej vejavi:
na ustnici poljubi me drhteče.
Povest zvodniška je, bil pisar Galjot je!
Več nisva brala tisti dan.“ – Trpeče
mi senca razodela svojo pot je,
medtem ko drug njen jokál je v obup,
da me prevzelo je za smrt ganotje –
in pal sem, kakor pade mrtev trup.

čustvo in misel v prešernovem sonetnem vencu

ob 140-letnici najlepše poetove stvaritve

PROTI koncu leta 1833 je doktor FRANCE PREŠEREN, ki je takrat stanoval pri stricu Jožefu Prešernu, delal pa v Baumgartnovi pisarni, intenzivno ustvarjal in pisal svojo čustveno in miselno ubrano umetnino **Sonetni venec**. Prešernova ustvarjalna zmožnost je po prevodu Bürgerjeve Lenore, v tridesetih letih, dosegla svoj vrh; na balado je odgovoril z enakovredno umetnino – z balado Povodni mož, dokazujoč svojo zrelo umetniško tvornost, obenem pa izrazno moč in bogastvo slovenskega pismenega jezika. Tako so v prvem zvezku almanaha Kranjska čbelica leta 1830 izšle Lenora, Povodni mož in Slovo od mladosti. Prešeren se je iz prvih, romantičnih poskusov pesniškega oblikovanja dvignil strmo v dobo, ki bi jo lahko označili po ognjevito mladostni in obenem dozoreli ustvarjalnosti.

V pesnikovem delu tistih let po prvem izidu Kranjske čbelice se izražata dve osnovni težnji, ki sta prisotni v vsem njegovem ustvarjanju, v največji čistosti pa prav v Vencu – spoj čustva in misli. Tu se stikajo silnice romantičnega in klasičnega, ljubezen je dosegla svoj vzvišeni izraz, obenem pa je vpletena v poezijo življenjska, v slovenski in svetovni tradiciji temelječa miselnost.

V svojem znamenitem spisu o pesniku pravi Stritar: „Nekako čudno se mu godi, kdor hoče pisati o Prešernu“ (Josip Stritar, Prešeren, 1866). Res – in to velja danes še mnogo bolj, saj je po eni strani literarno zgodovinsko in esejistično osvetljen že vsak kotiček njegovega življenja in dela, po drugi strani pa je Prešernov opus umetniško tako dosežen v svoji obliki in vsebini, da je v mnogih delih – posebno v Vencu – podoben svetišču, v katerega vstopa človek z občutkom nevrednosti.

Nikjer ni Prešernova poezija tako polno in bogato prepletena z doživetiimi emotivnimi in miselnimi prvinami, kot v Sonetnem vencu; vendar se tu, kakor tudi v Gazelah, še zdaleč ne izčrpa in hvali dekletom in v pesnikovi ljubezenski nagnjenosti do Primčeve Julije; ljubezensko čustvo se v Prešernu ni rodilo šele ob srečanju z Julijo v trnovski cerkvi na veliko soboto 1833, ampak je že v začetku poetičnega ustvarjanja živelo v njem kot elementarna ustvarjalna sila. V nasprotju s trditvami nekaterih današnjih kritikov, ki pravijo, da je Prešernova poezija sad ljubezenskega čustva – Drago Šega: „Prešeren je predvsem pesnik erotičnega čustva“ (Slovenska poezija. Esej v NSD. 6/1961); ali pa Lino Legiša: „Prešeren je bil izrazito erotičen človek in je zato glavna vsebina njegove pesmi ljubezen“ (Zgodovina slovenskega slovstva, SM 1959) – je že Stritar označil Prešernovo ljubezensko čustvo kot pobudo za dvig do druge, višje umetniške tvornosti. Prešeren je bil predvsem pesnik in ustvarjalec. Vemo: kot mu je bilo vino sredstvo za srečanje s prijateljsko družbo – če ta ni bila primerna, je plačal in šel – tako mu je bila v višjem redu ljubezen sredstvo za širši poetični izraz, ali bolje: življenjska pot do tega izraza.

Ljubezenske emocije, ki jih povzame pesnik v svoje pričevanje in ki jih estetsko oblikuje, morejo biti ali prvotne, se pravi osebnostne in eksistenčno konkretne, pravkar doživete, ali pa drugotne, presnovljene, estetsko prečiščene, nadosebne. Angleški pesnik in kritik T. S. Eliot pravi v svojem eseju Tradicija in osebni talent (1919): „Pesnik ni pomemben ali zanimiv po svojih osebnih emocijah, izzvanih v posameznih dogodkih svojega življenja. Njegove osebne emocije so navadno preproste, gole in prazne. Emocija v poeziji je zelo zamotana stvar, nič podobna tistim nenavadnim čustvenim doživetjem, ki jih imajo nekateri ljudje v življenju.“ Ljubezensko čustvo, ki ga je izpovedal Prešeren v Vencu, natisnjenem prvič kot priloga Ilirskega lista 22. februarja 1834 in namenjenega kot vezilo za god Primčevi Juliji, je bilo v tistem trenutku, ob vsakodnevni osebni prisotnosti pesnika – in tudi Julije – v meščanski družbi takratne Ljubljane, poetično sicer občuteno, novo in zanimivo, vendar eksistenčno tako sveže in neposredno, da je izzvalo pri najbližjih pesnikovih prijateljih začudenje, pri Primčevki pa nevoljo in jezo. A pri dobri pesmi se začne

takoj tisti proces, v katerem spreminjata in presnavljata čas in muza osebno v nadosebno, prvotne in eksistenčno konkretne emocije v drugotne, poetično prečiščene – pesem se valorizira. Tako se je tudi prvotna, prigodniška snov Venca spremenila v umetniško presnovljeno in je bila ob izidu v Poeziji, decembra 1846, že visoko nadosebna, postavljena, bi dejal, v svetišče umetnosti.

V vrsto „moških“ emocij je mogoče prišteti poleg ljubezni do sočloveka in poleg prijateljstva – kjer je edinstven primer ene najlepših Prešernovih pesmi žalostinka V spomin Andreja Smoleta – tudi ljubezen do svojega vstajajočega naroda in do človeštva. Če je ljubezenska emocija kot taka globinska, je človečnostna širinska in odprta: ljubezen do domačije se razširi na ves slovanski svet in na človeštvo – „živé naj vsi naródi!“.

Emocija je osnovna struktura Sonetnega venca; je znak pesnikove občutljivosti do vsega človeškega in zemškega. Ena najglobljih emocij v Vencu – poleg osnovne ljubezenske – je fino občutenje narave; znani sta obe kvar-teti štirinajstega soneta: „In gnale bodo nov cvet bolj veselo...“ V polni občutenosti zemlje in njenih moči pa se nam pokaže Prešeren, ko se dokoplje do vzdih: „V zemlji slovenski, v predragi deželi...“.

Posebno je pesnikovo občutenje jezika – slovenščine – in poezije; tu je Prešeren enak tistim današnjim pesnikom, ki se reflektivno ustavljajo ob svojem ustvarjalnem aktu.

V vrsto čuteče poetične dejavnosti je treba prišteti Prešernovo izbiro in obvladanje oblike – oblikovalna emocija. Pesnik je prelin svojo doživljajsko poetično snov v občuteno posodo in mislim, da je živel prav toliko v drhtljajih te emocije, kot v drhtljajih ljubezenske, človečnostne ali domovinske. Izbral je redko in skrajno krhko obliko venca sonetov sienske akademije (Dr. Franc Kidrič, Prešeren II.), kjer magistralni sonet povezuje štirinajst sonetov v njihovi začetnih verzih v enoten in zaokrožen spev. Ta oblikovalna emocija kaže Prešerna pravtako v umetniški in človeški veličini.

V Prešernovi poeziji in v Sonetnem vencu se izraža bolj ali manj ostró družbena stvarnost v takratnem Ilirskem guberniju, predvsem pa v provincialni Ljubljani, ki leta 1834 ni štela niti petnajst tisoč duš – izraža se tisto mrzlo in dušeče ozračje predmarčnih dni, ki ga označujejo avstrijski absolutizem, politični konservatizem, malomeščanska omejenost in otrplost duha. V tem okolju je evropsko narobrazen človek, kot je bil Prešeren, mogel odgovorjati samo z ostrino duha. Seveda, ta odgovor pa tudi ni mogel v širši publiki naleteti na drugo, kot na nerazumevanje. Vendar pa sta duh Prešernove pesmi in nje orfejska moč pridobila ožji krog tedanjih izobraženih Slovencev za novo vero v tlačeno domačijo. Pesnik bo mogel ustvarjati – poje v Vencu – če bo njegova pesem naletela na sprejetje pri Juliji, ki naj mu pošlje iz oči žarke mile, pa tudi, če bo njegova pesniška misel otajala rojake in jim vnela srce in misel za čast dežele. Osrednji „moški“ motiv Venca je pesnikovo hrepenenje postati Orfej svojega naroda (A. Slodnjak, Prešernovo življenje, MK 1964).

Ivan Prijatelj pravi, da je bil Prešeren „ne samo velik poet, marveč tudi izrazito filozofska glava, dvigajoča se... pri vseh težkih okoliščinah svojega življenja v visoki svet tedanjih najboljših umov Evrope“ (Dr. Ivan Prijatelj, Duševni profili naših prepodrediteljev, str. 142). Vendar pa Prešeren nikakor ni bil filozofski v kantovsko-idealističnem smislu; tuj mu je bil tako schopenhauerjevski pesimizem, kakor Heglova vseodrešujoča ideja. Prešeren je bil sin zemlje, v njem je zdravo prvinško čustvo in njegova misel je človeška in zemska, opirajoča se na antiko in na nemško filozofsko romantiko. Iz poezije Venca čutimo, kako veje, obenem z emocijo, realen in zdrav duh – tu je bil odločilen vpliv prijatelja in mentorja Čopa, ki je izhajal iz zdravocutne grške antike in ljubil resno miselno poezijo (Dr. Prijatelj, Duševni profili).

Duh se javlja v Prešernovi pesmi kot pričevanje o življenju, pričevanje o narodu, bratstvu, tradiciji, besedi. Preko vsega Venca je razpeta ideja o pomenu in vrednosti življenja – osnovna misel vedno optimistična: „Vse misli zvirajo 'z ljubezni ene...“

Zemlja je prvina, kot je bila prvina noč, iz katere so jemali romantiki svoje poetične in filozofske snovi. Če so dobivali iz prvin noči sanje in globinske vzgibe duše, so dobivali iz zemlje – kot dobiva to v večji ali manjši meri vsak človek – herojske in usodnostne snovi življenja, dramatično senzibilnost človeškega. In čeprav je vsa romantika po svojem značaju duhovno herojska dejavnost, je nosil Prešeren še posebno zemeljsko dediščino v svojem duhu. Ta se javlja v njegovi poeziji kot: prepletanje in zavest usodnostnih življenjskih spoznav; pa kritična duhovna silovitost, ki je sprejetje človeške bolečine, obenem pa

pretresen odpor do najvišje spoznavnosti dokopanega kulturnega revolucionarja.

Prešernova pesem je izraz človeškega duha, se pravi, vere v duha. Čeprav je globlja snov Venca emocija, moremo skoraj v vsakem verzju najti izrazite znake duha in misli. Že sama ustvarjalna disciplina je porok temu. Prešernova pesem je več kot „čista“ poezija; pesnik ni v nobenem trenutku svojega ustvarjanja pustil ob strani vprašanja, misli, polemike o življenju in času, ki sta zorela za prevrat v letu 1848. V njegovem Vencu se na klasičen način dopolnjuje emotivna in tvorno reflektivna lirika in to je tisto, kar moremo pri Prešernu imenovati „modrost“. Ena in druga, emocija in „modrost“, pa sta posoda pesnikove vere – emotivne in razumske vere v smisel osebnega, človeškega in zemskega.

FRANCE PAPEŽ

iz slovenske kulturne akcije

• Posebej poročamo v tej številki znova o poteku letošnje XX. sezone kulturnih večerov v Buenos Airesu. Odbor se trudi, da bi zastavljeni načrt kulturnih večerov in letošnjih večjih prireditev Kulturne akcije uresničil v celoti, čeprav je to delo le prevečkrat združeno z velikimi težavami, pri katerih naše gmotno siromašje ni med zadnjimi.

• V tisku je zbirka novel pisatelja Franka Bükviča LJUDJE IZ OLSNICE. Knjiga, ki je je uredil dr. Tine Debeljak, arh. Marjan Eiletz, bo našim naročnikom in drugim knjižnim kupcem na voljo za argentinsko pomlad, v začetku oktobra.

• V stavnicah je tudi že gradivo za letošnji 2. zvezek revije Meddobje. Založba si prizadeva, da bi zvezek izšel vsaj v začetku septembra in da bi mu skoraj sledila tudi 3. in 4. zvezek. Tako bi izpolnili obveznost do naročnikov, pa hkrati uresničili publicistični načrt za letošnjo sezono.

• Gledališki odsek se pripravlja na svoje prvo gostovanje med argentinskimi Slovenci. S posebej stiliziranim izrezom iz Sofoklove Antigone in s predstavo celotne sakralne drame Alojza Rebule „Pilatova žena“ bo v režiji Nikolaja Jelečnika nastopil pred slovenskimi rojaki v Mendoza, prestolnici kužanske province, pod Andí, 1100 km iz Buenos Airesa. Igralke Pavči Eiletzeva, Lučka Potočnik in Nataša

Smersujeva; pa igralci Janez Jerebič, Lojze Rezelj in Janez Zorec bodo z režiserjem vred skušali mendoške rojake vzradostiti s svojim igranjem na praznik 15. avgusta. Obisk te predstave so napovedali tudi rojaki iz Mendoza bližnje province San Luis. Kulturna akcija gre zdaj s svojimi nepisanimi stvaritvami prvič iz Buenos Airesa, kar je pričakovana vreden kulturni dogodek; dvakrat vreden, ker je zvezan z velikimi osebnimi žrtvami: pot v Mendoza in nazaj bo trajala pet dni; dokaj drago vožnjo bodo igralci pokrili z izdatkom iz lastnega žepa.

• Slovensko gledališče v Buenos Airesu (uprava odra v Slovenski hiši) je poskrbelo za uprizoritev Jože Vombegarja kmečke veseligre Voda. Predstave, ki so v dvorano Slovenske hiše privabile zavidljivo število gledalcev, so bile 7., 8. in 9. julija, vselej v počastitev 70-letnice našega dramatika, ki je tudi redni član in odbornik Kulturne akcije. Svoj jubilej je Joža Vombegar poslavil že lani. Režijsko je uprizoritev z ljubitelji odra skrbno pripravil g. Maks Borštnik. Scenograf je bil avtorjev sin arh. Jure Vombegar, vodja likovnega odseka Kulturne akcije. Predsednik Slov. gledališča v Bs. Airesu, redni član gledališkega odseka Slovenske kulturne akcije in njen odbornik, Lojze Rezelj je jubilaru pred občinstvom izročil posebno spominsko diplomo.

kulturni večeri ki bodo

problem revolucije danes v krščanskem gledanju

4. kulturni večer, 21. julija 1973

REVOLUCIONARNA gibanja so danes pojav, ki nas vsaj v Južni Ameriki zadeva zelo od blizu. Zato problem revolucije za slovenskega zdomca ni samo zanimiv predmet teoretičnega študija, ki bi z dejanskim življenjem imel le malo ali nič opraviti. V precejšnji meri smo tudi v Ameriki potegnjeni v revolucionarni vrvež, vsaj v tem, da nas življenje samo tira v to, da do revolucionarnih gibanj zavzamemo določeno stališče. Ker smo misleči ljudje, ki živimo sredi čisto določenega zgodovinskega dogajanja, v katerem ima tudi pojav revolucije svoje mesto – upravičene, ali ne, to je vprašanje zase – zato pred tem pojavom preprosto ne moremo in ne smemo zapirati oči.

Kako naj kristjan gleda na revolucionarne pojave, o tem bo razpravljala na 4. kulturnem večeru Slovenske kulturne akcije, v soboto, 21. julija 1973, v gornji dvorani Slovenske hiše, p. Lojze Kukovica DJ. Razpravljanje bo v okviru teološkega odseka. (Večer je bil dejansko pripravljen že za soboto 7. julija, pa ga je vodstvo SKA odložilo na tretjo soboto, ker bi sicer naše predavanje sovpadlo s predstavo Jože Vombegarja veseligre Voda, ki jo je Slovensko gledališče v Buenos Airesu uprizorjalo isti večer, tudi v Slovenski hiši. – op. Glasa) Namen predavanja je pomagati slovenskemu izobražencu v zdomstvu k čim večji jasnosti v vprašanjih, ki so za nas vse danes izredno aktualna. V glavnem bo predavatelj skušal odgovoriti na tri vprašanja: 1. Kako z moralnega gledišča presojeti revolucionarno gibanje, ki je naperjeno proti zakoniti državni oblasti. 2. Ali je upor proti vladi, ki je postavno in zakonito prevzela oblast, pa potem svojo oblast porablja v škodo splošne blaginje, dovoljen? Če je: s kakšnimi pogoji? 3. Kaj naj kristjan reče in meni o pojavu revolucionarnih gibanj v Južni Ameriki.

Medtem ko prvi dve zastavki rešujeta načelno vprašanje dovoljenosti revolucije, pa gre pri tretji predvsem za presojo dejanskih političnih in družbenih razmer v Južni Ameriki, ki so po mnenju tukajšnjih revolucionarjev zadostni razlog za nasilno spremembo družbenega reda, ker je zdajšnji nevzdržen in hkrati skrajno krivičen.

Dokler se mudimo samo pri abstraktnih načelih, res ni pretežno ugotavljati in celo zagotavljati. Ko pa preidemo načelno razpravljanje in stopimo na področje presoje dejanskega stanja, postane stvar precej bolj zamotana, ker terja od vseh, vsaj v določeni meri, tudi osebno angažiranost. Temu pa ljudje nismo prav naklonjeni, še posebej ne, če takšna angažiranost terja od nas čisto določene, dokaj težke žrtve, odpovedi, spremembo načina življenja.

V tretji zastavki pa bo predavatelj skušal pokazati, kako na enakšno dejansko stanje različni ljudje, ki jim ne gre zanikati iskrene dobre volje in sposobnosti presoje, različno gledajo in dokaj različne, včasih docela nasprotujoče si rešitve predlagajo: eni so za mirno, a pospešeno in stvarnejše prizadevanje za skorajšnjo rešitev težavnih problemov; drugi spet so za nasilno revolucijo. Rešitev ni lahka. Kristjan od Cerkve pač ne more terjati, naj mu za vsako dejansko stanje, za vsako posamezno deželo ali območje nakaže jasno in zanesljivo rešitev. Saj slednjič tudi Cerkve nima zaloge za vsako posamezno stanje že pripravljene ustreznih rešitev problemov. Sama jim išče odgovor in izhod; a za to sta potrebna čas in čez vse resno prizadevanje. A na poti k rešitvam težavnih in zamotanih vprašanj, ki tarejo sodobno družbo posebno v Južni Ameriki, bo kristjan prejemal zadosti jasne in zato tudi obvezne pobude in smernice od Cerkve, ki jo slednjič vodi Sv. Duh, da je božjemu ljudstvu res lahko slednji trenutek in v vseh težavah – Mati in učiteljica.

ivana pregolja tolminci - na odru

GORIŠKA in Tržaška sta aprila letos slovesno počastili 260-letnico slovitega tolminskega kmečkega punta. Počastitev je sovpadla s praznovanjem 400-letnice velikega hrvaško-slovenskega kmečkega upora leta 1573. In kot so bili zverinsko poklani slovensko-hrvaški puntarji deležni letos v zagrebški katedrali slovesne liturgije, je tudi Gorica, kjer so voditeljem tolminskega upora 20., 21. in 23. aprila 1714 po krivični in nepostavni sodbi odsekali glave, njihova razmrevarjena trupla pa razvesili po goriškem mestu – v svari, na cvetno nedeljo z javno spominsko mašo in slovesnimi liturgičnimi molitvami počastila svoje slovenske puntarje. Menda se je zgodilo prvič v zgodovini goriškega mesta, kot je prav zapisal Katoliški glas (19. aprila 1973), „da so bili slovenski puntarji deležni javne maše“. Osrednja uradna proslava je bila 29. aprila v Tolminu, v mestu, kjer so Gradnik, Laharnar, Kobal, Kragulj, Munih in drugi skovali in dvignili sloviti punt. Višek je tolminsko slavlje doseglo s predstavo dramatizacije Ivana Preglja velikega romana o tolminskem puntu TOLMINCI. Predstavo je pripravilo Stalno slovensko gledališče v Trstu.

Vredno se nam zdi pomuditi se ob tem velikem slovenskem gledališkem dogodku, ne samo, ker je bil med najboljšimi letošnjimi stvaritvami tržaškega gledališča, marveč še posebej, ker so Tolminci, kolikor vemo, prvo Pregljevo dramatizirano leposlovno delo, ki ga kot drame ni napisal naš veliki tolminski bard, četudi je bil velik dramatik (Azazel, Ljubljanski študentji), Dramatizacijo sta oskrbeli slovenist Mitja Mejak in dramatik Filibert Benedetič. Krst je dramatizacija Tolminec doživela v Gorici v Verdijevem gledališču, ponovitev v Tolminu, v Trstu pa so predstavo gledali v Kulturnem domu v začetku maja.

O goriški krstni predstavi je ljubljansko Delo 29. aprila letos na svoji kulturni strani objavilo tri stolpce krtičnega razpravljanja, ki ga je napisal gledališki kritik Andrej Inkret. Kronist se na dolgo pomudi pri vrednotah, tehniki in pomembnosti tega edinstvenega Pregljevega teksta in ugotavlja:

„TOLMINCI, roman Ivana Preglja iz 1915. leta, so eminentno epsko besedilo, pripoved, sestavljena iz obsežne serije anekdotičnih členov, ki so marsikje narejeni celo kot odlomki iz kronike... Tolminci seveda niso 'kolektivni' roman – njihova diferenciranost je preveč radikalna in vseobsežna, da bi jih mogli opazovati kot preprosto in neposredno literarno ponazoritev, na primer, razrednega spopada med fevdalno gosposko in tlačanskim kmetstvom, kot 'angažiran' roman o revolucionarnem konfliktu med izkoriščanci in izkoriščevalci. Konfliktna bloka, ki si v Pregljevem romanu stojita nasproti, nista enovita in čvrsta...

Nič monolitnega ni v tej Pregljevi 'kroniki': obsežna serija samih v sebi zaključenih epskih situacij ter njihovih, med seboj radikalno razlikujočih se junakov. Poleg doslednega vztrajanja pri individualnem... je jedro Tolminec še v samem ritmu pripovedi, ki se stopnjuje, kakor se pač dviga upor, in ki doživi svoj višek in vrh v uprizoritvi eksekucije kmečkih voditeljev na goriškem Travniku pred koncem Pregljeve povesti. Ritmična gradacija je slednjič element, ki v romanu povezuje posamezne elemente v celoto... Tolminci so slednjič primer moderne, ostro izdiferencirane proze, ki si kljub vztrajanju pri zgodovinskih dejstvih razvidno prizadeva za neprenehnim razkrivanjem svoje umetne ali umetniške, beletristične fakture ter svoje Besede ne postavlja ničemur v službo.“

O predstavi ugotavlja kritik, da je „uprizoritev Tolminec na prvi pogled vendarle 'zvesto' vztrajala pri svoji literarni, se pravi, romaneskni in epski predlogi. Poskušala je v gledališkem jeziku na novo povedati Pregljevo kroniko. Dramatizacija, ki jo je po Mitji Mejaku priredil Filip Benedetič, je iz obsežnega izvornika izločila nekaj najbolj slikovitih situacij, dogajanje pa zgostila krog puntarskih vlodij... Razumljivo je, da se je morala 'zvestoba' Pregljevemu romanu kaj kmalu izkazati za navidezno... Od vse razsežne ter izdiferencirane Pregljeve snovi je mogla obstati le njena shema, 'goli' funkcionalni potek fabule, izgubiti pa se je morala vsa tista specifična, ki nosi posamezne figure in ki seveda povzroča, da to niso uniformirane puntarske postave, ki se vzdignejo kot mož... Na odru je ostal gladek, linearen svet, sestavljen resda iz Pregljevih besed in dogodkov, a do konca iztrgan iz konteksta... Popolnoma neizkoriščene so v odrski priredbi Tolminec ostale tiste situacije, kjer si obe strani stopita nasproti

ter se spopadeta v neenakem boju. Bila je skromna stilizacija: na eni strani črno, na drugi belo, vmes nič.“

Predstavo kritik Inkret oceni kot „monumentalen recital in z obiljem spektakularnih intervencij“. Režiserju Jožetu Babiču prizna, da je „na izvrstni scenografiji Klavdija Palčiča izdelal gledališko fresko, sestavljeno iz živih slik, ki smo jim mogli očitati vsaj pomanjkanje uigranosti oziroma izenačenosti. Predstavi se je namreč poznalo, da so jo uprizorili igralci, ki sicer ne igrajo med seboj in katerih kapacitete so širokega usodnega razpona... Nekateri se kvence so se ujele (zabava na Rabatovem dvorcu, prizor eksekucije), celota pa je bila komaj nakazana.“

Za sklep svojega razpravljanja ugotavlja Andrej Inkret, da nas „velikopoteznosti pričujočega gledališkega podjetja... vabijo predvsem k novemu branju Pregljevega romana“.

V goriškem Katoliškem glasu je poročilo o predstavi Tolminec izšlo 10. maja (števil. 19, leto XXV). Nepodpisani kronist po uvodni predstavitvi Pregljevega pisateljskega sveta ugotavlja o dramatizaciji njegovega romana o tolminskem puntu tole:

„Delo tako svojevrstne vsebine in tolikšnega razpona je prav gotovo težko dramatizirati. Dramatik se mora omejiti na ključne situacije in glavne prizore ter jih prikazati le v skopih obrisih. Težko mu je segati po bogastvu duvnega sveta, še teže vnašati v dramo lična razpoloženja. Zato se temu izogne in izluči iz literarne umetnine bistveno. Dramatizacijo Pregljevih Tolminec je treba torej sprejeti kot novost in pri tem odmisli Preglja in njegov svet. Tako lahko ugotovimo, da je uprizoritev v glavnih potezih vendarle prikazala dogodke okrog tolminskega punta... Iz Pregljevega romana je dramatik odbral nekaj bistvenih elementov in nanizal vrsto prizorov, ki si sledijo v smiselnem zaporedju. Ustvaril je dokaj jasno nit, skozi katero se plete razvoj dogodkov...“

O dramatizaciji Pregljevih Tolminec bi se dalo še veliko pisati in razpravljati: mnenja bi bila vedno deljena. Gotovo pa bo marsikoga pritegnila k ponovnemu branju Pregljevega romana, ki še vedno pridobiva na vrednosti, ne le po svoji umetniški višini, temveč tudi zaradi svojega socialnega pomena in žive aktualnosti.“

Tehtna in izredno zadeta je tudi kritika, ki jo je napisal v tržaško-goriški Novi list prof. Jože Peterlin (17. maja 1973), ki verjetno ocenjuje uprizoritev v tržaškem Kulturnem domu. Iz njegove kritike povzemamo tele zaznave:

„PREGLJEV roman je med slovenskimi bralci znan in zelo priljubljeno branje. Posebno v zadnjih letih je naša literarna kritika Preglja znova nekako odkrila in ga stvarno ovrednotila. Odkrila nam ga je kot velikega epskega rapso- da, zelo stvarnega opazovalca življenja, pisatelja izredno klenega in svojiskega jezika... Pregelj se je zelo vestno poglobil v zgodovinsko snov... Nekatera najbolj dramatična poglavja je celo naslonil na dobesedne zapise tistih strašnih dogodkov.“

Navajamo to zato, da bi poudarili, kako zelo nesentimentalen je bil Pregelj pri Tolmincih, kako se nikjer ni dal zavesti kakemu zanosu. Pregljeva epika je tako stvarna in obenem veličastna, da se na primer Cankarjeva ne more primerjati v tem oziru z njim.

Pri predstavi Pregljevih Tolminec je bil tisti, ki je roman dobro poznal že prej, prej razočaran kot pa navdušen. Zdelo se ti je, kot da je bila posneta smetana Pregljevega romana: je sicer dišalo po Preglju, vendar tista resnična in prava epika ni prišla do izraza. J. Babič, ki je najbrže v soglasju z Benedetičem kot režiser pripravil predstavo, je stremel v svoji režiji za tem, da bi bila to res velika, veličastna uprizoritev. Zato je uporabil kar največ zunanjih učinkov... Bilo je res nekaj zelo lepih takih scen, lepih za oko in impresivnih. Ves čas pa se je zdelo, da je dal Benedetič v roke režiserju nek himničen tekst... Vse je nekako zreduciral na raven poezije... Tistega realističnega dogajanja ni, ni tiste stvarnosti, ki si jo čutil, ko sibral Pregljev roman, in ni tiste kričeče resničnosti, kot je bila v zgodovinskem dejanju. Tista strašna stvarnost.

Saj je tu nakazana, a vse preveč simbolično; nismo zagorjavniki naturalističnih prikazov; realističnih pa. In če kdaj, potem pri takem zgodovinsko resničnem tekstu, kot so Tolminci.

Balet, vnešen v sredo dejanja, ni posebno organsko in smiselno povezan s celoto... Skupinske scene so odigrane dosti dovršeno. Scena Klavdija Palčiča je ujeta v celotno režijsko zasnovano in prav tako tudi glasba Marjana Gabrijelčiča. Kostume in to zgodovinsko pogojene je izdelala Anja Dolenčeva.

Kritik az sklep pohvalno navaja imena glavnih igralcev: Rado Nakrst, Tone Šolar, Livij Bogatec, Joško Lukeš, Stane Starešinič; od ženskih vlog posebej omeni Leli Nakrstovo, ki „je tudi tokrat ustvarila lepo in pretresljivo podobo Polone, Gradnikove matere...“

P.S.: Ker je Slovenska kulturna akcija že brž po svojem rojstvu poudarila nesporno živost in prisotnost

Ivana Preglja pisateljske umetnosti v slovenski književnosti – v letih, ko je uradna domovina še zakleto molčala o njem (verjetno, ker si je bil med vojno drznil sprejeti Prešernovo nagrado) – in to tudi stvarno dokazala z izdajo Pregljeve avtobiografije *Mojo svet in čas*, s posebnim Pregljevim večerom v Buenos Airesu, z uprizoritvijo njegove drame *Azazel*, se je Glasu zdelo primerno, da nekoliko razsežneje registrira to ponovno Pregljevo „oživetje“ v slovenskem kulturnem prostoru. Pa tudi zato, ker bo Gledališki odsek Kulturne akcije za njeno 20-letnico prihodnje leto skušal krstiti drugo dramatično Pregljevo beletristiko, njegovo monumentalno duhovniško kroniko *Joannes Plebanus*.

trzaska nagrada vstajenje 1972

Letošnjo tržaško literarno nagrado VSTAJENJE je nagradna komisija, ki jo sestavljajo Martin Jevnikar, Anton Kacin (oba redna člana Kulturne akcije – op. Glasa), Franc Jeza in Zora Tavčar-Rebula 1. maja podelila koroški pesnici MILKI HARTMAN. Podelitev nagrade – denar zanj je poklonila Kmečka in obrtniška posojilnica na Opčinah – je komisija utemeljila z izjavo, da pesniška zbirka *Milke Hartman „Lipov cvet“*, ki je izšla leta 1972 pri Mohorjevi družbi v Celovcu, izraža ljubezen in zvestobo do slovenske besede in koroške zemlje. Iz njenih pesmi zveni bolečina in stiska koroškega slovenskega človeka; istočasno mu te pesmi ohranjajo bogastvo ljudskih običajev, razkrivajo edinstveno lepoto pokrajine ter vzbujajo vero in upanje v lepšo bodočnost. Pesmi so primerne čustvovanju njenih rojakov, saj so mnoge uglasbene in že ponarodele.

Slovesnosti podelitve nagrade, ki je bila 21. maja v prostorih Slovenske prosvete na ulici Donizetti v Trstu, se je udeležila nagrajenka z nekaterimi uglednimi koroškimi rojaki, kot sta dr. Verbinc, v imenu celovške Mohorjeve, in župnik Homar, z Obirskega; navzoč je bil tudi znani svetovni potnik župnik Vinko Zaletel. Pesnico sta predstavila prof. Jože Peterlin in prof. Martin Jevnikar. V svoji zahvali za odlikovanje je Milka Hartman med drugim zatrdila tudi:

„Vem, da tu ne gre za osebo, ampak za našo besedo, za materino besedo na Koroškem. Ker je ta naša beseda tako preganjana, zaničevana, opljuvana, bičana in križana in ji nasprotniki hočejo streti vse kosti in hrbtnico, jo zakopati v grob – zato se mi zdi današnje srečanje praznično veselo

in toplo kot srečanje v velikonočnem jutru... V bratski skupnosti je moč – saj nas druži in veže beseda ljubezni.

Naš narod in naša beseda sta vsidrani v postavi – v božji in človeški. Ljudje pa, ki rušijo postavbo – božji zakon, s pomočjo narodnih izdajic, se nekoč – zgodovina to uči – znajdejo na lastnih ruševinah. Človek, ki bratu koplje grob, koplje jamo za svoj pokop... Naša beseda je sveta, položena iz božjih ust na naša usta in s to besedo vam kličem: Bog vas živi!“

Nagrajenki pesnici Milki Hartmanovi tudi Slovenska kulturna akcija ob podelitvi te edine slovenske stalne knjižne nagrade v svobodi iz srca čestita!

Vredno je pripomniti, da je bila letos nagrada Vstajenje podeljena že desetič. Po vrstnem letnem redu so nagrado prejeli: Vinko Beličič za zbirko črtic *„Nova pesem“* (1963); France Dolinar za eseja o Slomšku in Griveu v Meddobju Slovenske kulturne akcije (1964); Ruda Jurčec za knjigo spominov Luči in sence I. del (1965); Karel Mauser za roman *„Ljudje pod bičem“* III. del (založila in izdala SKA) (1966); Vinko Brumen za knjigo esejev *„Iskanja“* (založila in izdala SKA) (1967); Alojz Rebula za roman *„V Sibilnem vetru“* (1968); Lev Detela za sedem knjig pesmi in proze (1969); Boris Pahor za potopisni roman *„Skarabej v sreču“* (1970); Vladimir Kos za pesniško zbirko *„Ljubezen in smrt. In še nekaj.“* (založila in izdala SKA) (1971); Milka Hartman za pesniško zbirko *„Lipov cvet“* (1972). (Nagrada se vselej nanaša na delo, ki je izšlo v letu pred podelitvijo.)

literarna nagrada revije mladika

sodobne slovenske beletristike v matični Sloveniji. Drugo je prejela pesnica in pisateljica Milena Merlak-Detela, sodelavka našega Meddobja, za novelo *„Marija in otrok“*. Tretja nagrada pa je bila prisojena primorski pesnici in pisateljici Ireni Žerjal-Pučnikovi.

Prvi dve noveli je Mladika natisnila v letošnji 3. in 4. številki. (Skoraj gotovo je izšla že tudi tretja nagrajena novela, a urednik Glasa še ni prejel poznejših števil Mladike.)

todo tiempo pasado

LAS CIENCIAS de la cultura, las teorías interpretativas de los hechos y las corrientes históricas de este siglo nos han enseñado a no despreciar ningún elemento que permita conocer el objeto que se ha planteado en cada caso como materia de conocimiento. Las creencias y las ideas que conforman la mentalidad, la actitud vital y la concepción del mundo de una generación no se buscan ya sólo en las teorías; se rastrean en los más nimios rasgos.

Uno de esos rasgos es la materia con que se fabrican los adornos. La tendencia de nuestro siglo, la de los cubistas, los neoplasticistas, la del Bauhaus, la de Le Corbusier, fue la preferencia de materiales que permitiesen la más clara, precisa y desnuda de las expresiones, el concreto, el acero, la ausencia de revestimientos, los colores primarios, el blanco y el negro, la recta, la curva geométrica, la forma definida.

En su reacción contra todo lo que fuera romanticismo o barroco se combatió el adorno, se buscó la pura expresión de la forma.

Sin embargo, entrar en el dormitorio de un menor de veinte, es retroceder en términos de material y de forma, no menos de un

siglo. Y eso no sólo por la abundancia de cosas viejas. También los nuevos elementos siguen la concepción general, abundancia de posters, fotos, ponchos y otro elemento que sirva para tapar las paredes. Hay un rechazo inconsciente del acero, la pared desnuda, los muebles estrictos.

En la danza, y cuanto más libre más evidente, se expresa el más directo sentimiento de la forma y al movimiento.

La tendencia de claridad y precisión de la primera mitad de nuestro siglo, se ve claramente en los espectáculos proyectados por el Bauhaus, que presentaban una estructura simple y estricta.

Frente a ello, los jóvenes buscan formas que sean ante todo expresión corporal libre, basada en el imprevisto y la improvisación.

No otra cosa sucede con los libros. Sorprendentemente encontramos bajo el brazo de muchos jóvenes del secundario a un escritor largamente menospreciado.

El romanticismo y el barroco, a pesar de que creíamos haberlos matado, gozan de buena salud.

editorial

o nas pišejo

Odlični ljubljanski verski tednik DRUŽINA – od letošnje prve številke naprej izhaja list tedenski, kar je zaresnega veselja vredna novica! – v svoji 8. številki 25. februarja 1973 ocenja tudi najnovejšo prvo letošnjo številko slovenske revije Znamenje. Revija je s to številko stopila že v tretje leto. Njen glavni urednik je poddekan ljubljanske teološke fakultete lazarist dr. Franc Rode, tudi sodelavec našega Meddobja. Ob naštevanju posameznih pisanj v tej številki se kroničar pomudi tudi ob objavi pesmi Pepelnica, ki je mojstrovina Angleža T. S. Eliota in jo je v slovenščino prepsnil pesnik France Papež, urednik Meddobja, vodja literarnega odseka SKA, redni član likovnega in filozofskega odseka. Kroničar v Družini našemu prevajalcu, ki je svoja pisanja v Znamenju že ponovno objavil, daje vse priznanje s temle odstavkom: „Revija zdaj že drugič objavlja v slovenskem prevodu pesmi T. S. Eliota. Tokrat je objavljena posebno lepa pesem Pepelnica, ki jo je, prav tako kot prejšnje, prevedel France Papež, o katerem je na kratko mogoče reči samo to, da si je težko zamisliti duhu, misli in ritmu Eliotovih pesmi bližjega in kvalitetnejšega prevajalca.“ (Z iskrenim zadoščenjem sem podčrtal urednik Glasa nj.)

O 3. zvezku lanskega Meddobja je objavil goriško-tržaški tednik Novi list 1. februarja letos pod stalnim zaglavjem Iz kulturnega življenja daljše poročilo. Za našo založbo, ki revijo izdaja, in za Kulturno akcijo, katere močno zrcalo je prav Meddobje, je posebej laskav prvi odstavek, kjer je kroničar zapisal:

„V Evropo je prispela nedavno tretja lanska številka revije Meddobje, ki jo izdaja Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu, ureja pa jo France Papež. Revija izhaja četrtletno na 80 straneh v zelo prikupni in čedni tiskarski opremi tako, da v tem pogledu poseka vse osrednje slovenske revije. (Podčrtal urednik Glasa.) To – in pa dvanajsto leto njenega izhajanja – dokazujeta ljubezen slovenskih zdomcev v Argentini in drugod po svetu do njihove revije.“

V naslednjih odstavkih se kroničar na kratko pomudi pri vseh objavljenih pisanjih, kot tudi pri umetniški prilogi slik Božidarja Kramolca. Novemu listu, ki s prijateljskim naklonom s poročanjem vneto spremlja vso dejavnost Slovenske kulturne akcije, smo za znovni zapis o naši prizadevnosti hvaležni.

NEMŠKI SLAVIST Wilhelm Heiliger, dopisnik kölnske radijske postaje v Ljubljani, je v založbi Slavic Press v Londonu (1972) izdal v nemščini študijo z naslovom Nostalgie bei Ivan Cankar. V vrsti različnih „domotožij“ iz slovenske književnosti navaja tudi pesem Tujina, katere avtor je naš redni član, urednik Meddobja, pesnik in esejist FRANCE PAPEŽ (pesem je natisnjena v Meddobju II, št. 4-5, 1956). Heiliger piše o Papeževi pesmi: „Pravzaprav najdemo v tem odlomku iz pesnitev slovenskega emigrantskega pesnika enega najzanimivejših motivov domotožja. Papež ne hrepeni več nazaj v staro materino domovino; kajti po njem se človek lahko zakorenini vsepovsod in je lahko ustvarjalno

delaven, kolikor ohranja življenjsko sposobnost. Domovino si zamišlja v nekakšni kozmični univerzalnosti: bivanje (das Sein) je tako avtomatično vezano na Onstranstvo. Zato pri pesniku ni nobenega tuzemskega spora v smislu občasnega domotožja. Nasprotno: to je že organsko premaganje domotožja, zavestna ugotovitev, ki jo lahko sprejmemo za življenjsko modrost. A ni vsak emigrant zmožen povzpeti se do takšne samodozorelosti in samospoznanja.“

Pod zaglavjem Nove knjige je VESTNIK, glasilo slovenskih svobodnjakov, vključenih v ZDSPB, v letošnji 5/6 številki natisnil kritično poročilo, ki ga je napisal Rustja o knjigi spominov Ivana Dolenca MOJA RAST, ki jo je letos izdala Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu. Pravi kronist v Vestniku med drugim:

Ne spomnjam se, da bi kako knjigo tako v dušku prebral, kakor sem to storil, ko sem dobil v roke knjigo Moja rast, ki jo je napisal ravnatelj Ivan Dolenec in jo je priredil dr. Tine Debeljak, izdala pa kot svojo 84. publikacijo Slovenska kulturna akcija.

Resnično je to izredna knjiga, ki jo je napisal tudi izredno dober človek, popularna osebnost v predvojni Sloveniji, mož načel, narodno zaveden in globoko veren. Lahko rečemo, da je bil Dolenec svojim rojakom luč na gori in kažipot. Dolenec je kakor tisoči izmed Slovencev doživel pod komunističnim režimom svojo Kalvarijo. Iz te Kalvarije se je rodila Moja rast, knjiga, ki jo je začel pisati v novomeški jetnišnici.

Za nas slovenske protikomunistične borce in politične emigrante ima knjiga še prav poseben pomen, saj opisuje tisto dobo, ki je ena najstrašnejših v slovenski zgodovini. Popisuje prihod Nemcev v Novo mesto v aprilu 1941, katerim so takoj sledili Italijani... Popisuje šest tednov partizanske vlade v Nove mestu po odhodu Italijanov, tj. šest tednov strahovlade in zločinov. Po partizanih umorjenim osebam je Dolenec napisal poseben odstavek z naslovom mrtvim v spomin... .

Nato popisuje Dolenec prihod Nemcev v Novo mesto (21. oktobra 1943) in novomeške razmere. Razloži svoje odklonilno stališče do OF, poda vsebino svojih protikomunističnih govorov v Novem mestu in okolici, ki so bili tudi eden izmed „zločinov“, zaradi katerih so ga pozneje komunisti obsodili na večletno ječo. Posebno omembo zasluži poglavje Moje ječe... To poglavje je tako živa slika tiste dobe, kar kršnih je malo v slovenski pisani zgodovini.

Posebej je treba poudariti, da so Dolenčevi spomini pisani brez sovraštva in strasti, da je vedno iskal samo resnico, da je tudi v najtežjih trenutkih svojega življenja pogumno nastopal in imel velik čut odgovornosti, da je bil pravičen do skrajnosti in do vseh, tudi do nasprotnikov.

Redke so naše publikacije o dobi vojne in komunistične revolucije in še redkeje o povojni dobi. Zato smo upravičeno veseli tega Dolenčevega dela in se zahvaljujemo prireditelju dr. Tinetu Debeljaku in Slovenski kulturni akciji za to dragoceno knjigo.

UREDNIŠTVO GLASA vabi vse naročnike in bralce, vse redne in podporne člane Slovenske kulturne akcije, prijatelje naše zdomske kulturne ustvarjalnosti po svetu, da mu sporočajo svoje vtise, mnenja, pobude, želje in vprašanja, ki se nanašajo na pisanje v listu, na mnoge probleme, ki jih uredniki in sodelavci v listu načenjajo, o njih pišejo in razpravljajo.

PROSIMO, da svoja sporočila naslavljate na uredništvo GLASA SKA (na urednikovo ime), Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.